

Socialiter

Vrienden van het Gymnasium Haganum

Nummer 39
december 2022

Inhoud

Van de praeses	4
Ervaringen op het Haganum door drie generaties (Stein van Trommel)	5
Water scheppen met een lepeltje (Wiebe brouwer)	12
Achter de voordeur van Rijnsburgerweg 5 (Jan van Weeren)	17
Een pijpje roken met de rector (Dirk-Jan Kraan)	20
Herinneringen aan het Haganum (Didi de Wolff-Rouendaal)	22
Gorby in Parijs (Joost van Rossum)	27
Foto's BVHG 1922 - 1962	28
De mortui	29
Spinoza (Bernie Autsema)	30
Taboes uit de jaren vijftig (Wiecher Zwanenburg)	31
Uitslag zoekplaatje Socialiter nr. 38	32
Zoekplaatje Socialiter nr. 39	33
Colofon	35

Van de praeses

Stein van Trommel (e.e. 2020)

Terwijl ik dit schrijf, ben ik gestationeerd in Dublin waar ik momenteel mijn minor in het buitenland doe voor mijn bachelor. Het is hier vaak erg grauw en regenachtig maar dat maakt het een uitstekende gelegenheid om dit nieuwe nummer te lezen! Dit nummer zit weer bomvol nostalgische stukjes die perfect zijn om bij de open haard met een theetje te lezen. Maar er zitten ook stukjes in over recentere historie. De redactie heeft weer veel stukjes binnengekregen dus ik zal er een paar opnoemen.

Het eerste stukje is een interview dat ik zelf heb afgenomen met mijn vader en mijn oma. Ik stelde hen (en mezelf) verschillende vragen over ervaringen op het Haganum. Hiermee probeerde ik een schets van het Haganum door de jaren heen te creëren. Het befaamde torentje, schoolfeesten, klassieke talenlessen en nog veel meer kwam allemaal aan bod.

In “Water scheppen met een lepeltje” heeft Wiebe Brouwer een stukje uit zijn gelijknamige boek gekozen. Het boek gaat over zijn demente moeder die thuis verzorgd wordt door een particulier thuiszorgbureau. Zijn moeder meende te zijn beland in een exotisch pension met een achterbakse directie die geen tijd of geen zin had om haar onder ogen te komen.

In “Een pijpje roken met de rector” vertelt Dirk-Jan Kraan over zijn ervaring als lid van de kampcommissie die dacht dat hij een goede daad deed en wat eindigde in een interessant oudergesprek met toenmalig rector A.J. van Duyvendijk en zijn vader.

De uitslag van het zoekplaatje uit nummer 38 is bekend en wederom hebben wij een nieuw zoekplaatje voor u klaargelegd, een foto met bekende en onbekende klasgenoten, waarvoor we uw hulp vragen om de ontbrekende namen in te sturen. Uw inzending kan 24/7 naar het e-mailadres van de redactie worden opgestuurd!

Ervaringen op het Haganum door drie generaties

Stein van Trommel

Drie generaties van mijn familie hebben op het Haganum gezeten. Het leek mij leuk om een interview te houden met mijn familie om onze ervaringen en verhalen te delen door drie generaties heen. Voor het interview was ik, Stein van Trommel (S, e.e. 2020) met mijn oma, Tineke van Kesteren (T, e.e. 1953) en mijn vader, Bart Jan van Trommel (B, e.e. 1982) in de voorkamer gaan zitten om wat vragen te stellen over onder andere het befaamde torentje, schoolfeesten en klassieke talenlessen. Hiermee wilde ik de gelijkenissen en verschillen van onze ervaringen op het Haganum belichten.

Hoe zag een schoolweek eruit?

T: Wij hadden zes dagen per week school en op zaterdag een halve dag. Iedere dag eindigde om half 3. Op zaterdag eindigde de dag om 12:10.

B: Wij hadden van maandag tot en met vrijdag school, maximaal 8 uur les per dag. Lessen waren 50 minuten vanaf 8:15 en de schooldag eindigde maximaal om 16:05.

S: Wij hebben nu nog steeds maandag tot en met vrijdag school, 8:15 begint ook de les, tot maximaal 16:05.

Wat waren de lestijden?

T: In mijn herinnering waren de lessen en pauzes als volgt: We hadden lessen van 50 minuten, waarbij we begonnen om 8:30. De kleine pauze was van 10:10 tot 10:30 en de grote pauze was van 12:10 tot 12:50. Ik had iedere dag dezelfde tijden en hetzelfde aantal uren les, behalve zaterdag, daarbij was de dag tot 12:10.

B: Lessen waren 50 minuten en we begonnen om 8:15. Kleine pauze was van 9:55 tot 10:15 en de grote pauze van 11:55 tot 12:25. Het

rooster verschilde soms en daardoor had je niet elke dag 8 uur les.

S: Voor mij geldt hetzelfde als voor Bart Jan.

Haalden jullie in de pauze (on gezond) eten ergens?

T: NEE! We moesten op de binnenplaats blijven in de pauze, je mocht niet van het terrein af. Het gebeurde wel en dan kreeg je natuurlijk straf. Op de binnenplaats liep je in een kring door de binnenplaats naast elkaar en hier kon je zien wie er eventueel verliefd op elkaar was.

B: Klinkt als een gevangenis...

T: Ik had vroeger geprobeerd een kantine in de kelder op te zetten, je kon hier snoep en een pennywafel halen. Dit was gelukt, maar ik weet niet meer waarom dit werd opgeheven. De pennywafel moest ik van de andere kant van Den Haag halen, dat weet ik nog wel haha.

B: Op de hoek van de Laan van Meerdervoort zat de "Dulle Griet". Dat is een snackbar. Daar kon je flipperen. Daar gingen we naartoe en daar zaten mensen van Tjilmstra, een school in

de buurt van het Haganum. Hetzelfde had je in de zoutmanstraat: “De Stal”. Daar kon je ook flipperen. Hij heette ook wel “El Establo”. Ook hadden we de drogist in de Tasmanstraat waar we snoep kochten, dus zeker ongezond.

S: Wij gingen altijd naar de Albert Heijn in de Javastraat. De frikandelbroodjes en andere lekkernijen gingen wij dan opeten op de parkeerplaats bij de Albert Heijn. Sommige mensen gingen ook naar ‘Bakkerij Maxima’, of zoals het ook wel werd genoemd ‘Maxima’s’, waar we een turkse pizza gingen halen, lekker ongezond.

Ik heb gehoord dat gym gescheiden was vroeger, klopt dat?

T: Gym was gescheiden, hoewel ik ook wel met de jongens een keer heb gegymd in de jongensgymnastiekzaal. Wij hadden gymles van jufrouw Segers. Soms gingen we met de klas naar het zwembad ‘De Regentes’ of we gingen naar het Stokroosveld waar we speerwerpen hebben geleerd. Heb jij dat ook gedaan, Stein? S: Ik heb ook speerwerpen gedaan, maar dan bij sportpark Houtrust. De Regentes is trouwens nu een theater en niet meer een zwembad. Ik heb daar wel eens met een koor een opera opgevoerd.

B: Gym was ook gescheiden bij ons. De jongensgymzaal is waar nu of de mediatheek of de aula zit. Ik dacht waar de mediatheek zit. De meisjesgymzaal zat waar nu het muzieklokaal zit. We hadden een echtpaar waarvan de man, meneer Versprille, en de vrouw, mevrouw Versprille-Wüste, de gymles gaven. Buitengym hadden wij ook bij sportpark

Houtrust. De gymleraar hield heel erg van basketbal. We hadden twee basketbalteams in de klas waarvan er één gesponsord werd en we traiden vrijdagmiddag op de Sportlaan. Wij hadden twee rijen douches, elk tien ongeveer, in de kleedkamer. Dat waren cabines met een zeil ervoor. We vonden het leuk om het zeil te pakken en vol te vullen met koud water en dat dan over een van onze klasgenoten heen te gooien haha. De kleedkamer lag hierna vol met water, dus de leraar vond dit dan weer niet zo leuk. De toenmalige conciërge heeft wel eens gezegd dat hij alle douches aandeed, omdat hij het leuk vond om te zien dat alle douches aan waren, vond ik leuk om nog even te zeggen.

S: Bij ons was gym dus niet gescheiden. De kleedkamers waren wel gescheiden en we hadden gymles of in de gymzaal op het Haganum of op de gaslaan of bij sportpark Houtrust als we buiten gym hadden.

Zijn jullie wel eens in het torentje geweest?

T: Nee, dat mocht niet. Het was niet stevig genoeg, alles zou in elkaar vallen dus mochten we er niet heen.

B: Nee, dat mocht inderdaad niet maar dat was niet een reden voor ons om het niet te doen haha. De trap was vrij open en het was super spannend dat je het gevoel had dat de trap in zou storten. Ik zag dat er een opslaghok was voor opgezette beesten en andere dingen. Dit vond ik opvallend voor een toren die niet gebruikt werd, dus dat gevaarlijke van het torentje nam ik ook met een korreltje zout... Er waren daar ook veel dode duiven.

S: Ik ben zelf niet in het torentje geweest en ik had er ook geen behoefte aan toen ik alle verhalen hoorde over het feit dat het op instorten stond.

Hoe waren de schoolfeesten?

T: In de hal wilden we feesten, maar dat mocht niet door alle beelden die er stonden. Waar het wel was weet ik niet meer.

B: Wij hadden al onze feesten in de school in de aula. De aula zat waar nu het bèta-lokaal zit. Je had een zaal en een podium. In die tijd hadden we een schoolband waar ik in zat en die band heette 'Eve'. Die trad wel eens op bij schoolfeesten. Voor de rest hadden we een

drive-inshow. De aula was donker en er was zo'n lichtorgel met verschillende kleurtjes. Altijd kwam het wel voor, dat iemand in de zaal zat te zoenen en dan met z'n rug per ongeluk tegen de lichtknop aan drukte. Dan ging al het licht aan in de aula en kon iedereen zien wie met wie aan het zoenen was haha. Ons vaste ritueel was om bij het Valkenbosplein bij snackbar 'René' een broodje frikandel met pindasaus of iets anders smerigs te eten. Aan de overkant was er een bar die heette '299' dat was een stamkroeg waar een boel mensen na het feest naartoe gingen.

T: Hoe kon je eigenlijk in de aula feesten met al die stoelen? Die haalden we weg.

T: Dan hebben wij waarschijnlijk ook in de aula gefeest.

S: Onze feesten waren vooral op externe locaties. Zoals op de Pier, bij club Seven/Lux (dat heette eerst club Seven, maar nu club Lux, in het Paard en in club Westwood. De feesten waren op veel locaties.

Hoe zag een klassieke taalless eruit, omdat vaak de klassieke talensectie een aparte manier van lesgeven heeft?

T: Ik vond het niet anders dan andere vakken. Je moest naamvallen en dergelijke leren, maar ik zag het niet anders dan andere lessen. Je moest stampen, maar op heel het Haganum moest je stampen. Ik weet nog wel dat Borleffs heel erg kon genieten van de feesten op de Olympus en van de vrijpartijen daar. De vrijpartijen sloeg hij over omdat het te pikant voor ons was, dat herinner ik me nog wel. S: Was dat dan voor hem een manier om jullie extra motivatie te geven om de tekst te vertalen? Ik denk dat in die tijd over seksualiteit en die dingen niet echt gepraat werd. Je kon niet over seksualiteit praten.

B: Wij hadden Latijn van mevrouw Westerouen-van Meeteren. Wat zij deed was als je binnenkwam dan moest je voordat de les begon een minuut slapen. Met je voorhoofd op je over elkaar geslagen armen rusten. In het begin denk je van wat is dit voor geks maar als je het een paar keer hebt gedaan dan wil je dat juist doen. Je komt druk een klas binnen en doordat je dit even doet, heb je even een reset en kun je weer goed luisteren naar de les. Dat was speci-

fiek iets van haar.

S: Ik vond de klassieke talenlessen altijd heel anders dan andere lessen. Met het vertalen van de teksten kom je natuurlijk op de meest gekke verhalen over de Latijnse en Griekse mythologie, met de nodige ironie erbij om de absurde teksten te relativieren. Een voorbeeld komt uit Plato's Symposium dat ik als onderwerp had voor mijn eindexamen Grieks. Hierin wordt natuurlijk over van alles gefilosofeerd en Plato schreef ook over pederastie. Het bedrijven van de liefde tussen een oudere man en een jong jongetje wordt tegenwoordig eerder pedofilie genoemd en om deze praktijken uit de oudheid aan pubers uit te leggen, zijn wat ironie en grapjes hierbij wel nodig om het te relativieren.

Hoeveel leerlingen zaten er op school?

T: Rond de 300

B: Rond de 350

S: Nu is het rond de 800, dacht ik.

Hoe zag het eindexamen als geheel eruit?

T: In mijn herinnering had je in korte tijd heel veel examens. Je moest 's morgens en 's middags heel compact de examens doen.

S: over hoeveel tijd spreek je dan ongeveer? Dat weet ik niet haha. Wat ik wel heel vreselijk vond was dat, als je de uitslag van je eindexamen kreeg, iedereen moest komen. Dan kwam je op school en wie er geslaagd was, hoorde je pas op dat moment. Het was zo vreselijk spannend dat ik me er eigenlijk niks meer van herinner. Dat is nu veranderd toch?

S: Ja, nu is het zo dat je een telefoontje krijgt

thuis of je geslaagd bent, maar omdat ik in het coronajaar zat, kwam de leraar persoonlijk bij de mensen die geslaagd waren en de mensen die gezakt waren kregen op die dag voor 12:00 een belletje, overigens is in ons jaar iedereen geslaagd.

T: Biologie heette Natte His, dat stond voor Natuurlijke Historie. Schierbeek gaf dat vak. Wij hadden op een gegeven moment een proefwerk en hij had tien vogels neergezet die je moest benoemen en als je ze alle tien goed had dan had je een tien. De vogels leken allemaal op elkaar dus wij keken dan naar het houten plaatje waar de vogel op stond om zo te herkennen welke vogel het was.

S: Dat is een zeer.. onconventionele manier om te leren hahaha

B: Ik had drie periodes van schoolonderzoeken en één periode centraal schriftelijk. Schoolonderzoek telde voor de helft mee en centraal schriftelijk telde ook voor de helft. Dit werd allemaal in de zesde gedaan. Ik had biologie als achtste vak en ik had dit altijd als laatst bij schoolonderzoek en centraal schriftelijk. Ik ging dan met Thomas Albertz tussen schoolonderzoek en centraal schriftelijk naar 'De Stal' toe. Dat was dan vaste prik. Als voorbereiding hadden we een bord patat met pindasaus, een fles bier als lunch en dan gingen we daarna biologie doen. Eindexamen deed je trouwens in zeven vakken en ik had dus biologie als extra vak.

S: Mijn eindexamen bestond uit alleen schoolonderzoeken, want ik zat in het 'corona-eindexamenjaar' dus had ik geen centraal

schriftelijk. De schoolonderzoeken waren verdeeld over het vierde, vijfde en zesde jaar.

Waren er ontgroeningen op het Haganum?

T: Nee ik herinner me niks van een ontgroening of iets dergelijks. Het enige dat ik me herinner, is dat lagere klassen hun fiets achterin de rekken moesten zetten en hogere klassen konden hun fiets in de voorste rekken zetten, opdat ze minder ver hoefden te lopen.

B: Wij hadden in de eerste klas een paar jongens die een broer of zus hadden in een hogere klas en bij hen deden ze hun hoofd onder de kraan die onder de conciërge kamer zat. Je kop werd daar even onder geduwd.

S: Nee wij hadden dat niet. Je zou de kennismakingsmiddag, waarbij je kennis maakt met je nieuwe klas en je nog helemaal niemand kent, als een soort ontgroening kunnen zien maar dat is natuurlijk niet zo hahaha.

Was er een eersteklaskamp?

T: Nee, dat was er niet.

B: Ja, dat had ik. Volgens mij gingen we naar Oud-Leusden, maar ik kan me er niet heel veel van herinneren

S: Wij gingen naar Ermelo toe en dat gebeurt nu elk jaar. We zaten op een soort boerderijcomplex met kippen! Ik vond het super leuk want we deden allemaal sport- en theaterspelletjes. Op de voorlaatste dag werd er in het dorpstheater een groot theaterspel met een paar "uitverkorenen" uit iedere klas gedaan om te strijden tegen de andere klassen. Zelf ben ik vier jaar later in klas 5 weer naar

Ermelo gegaan, omdat ik toen juniormentor (leerlingmentor) was en hierbij hoorde dat je meeging met het eersteklaskamp.

Hoe ben je toegelaten tot het Haganum?

T: Vanuit voormalig Nederlands-Indië ben ik naar Nederland toe gekomen en ben ik naar het Haganum toe gegaan. In 1946 ben ik zonder toelatingsexamen toegelaten tot de eerste klas op het Haganum. Ik had slechts drie jaar lagere school gehad, maar gelukkig is het goed gekomen haha. In het jappenkamp mocht je eigenlijk geen les hebben, maar in het begin had ik van een onderwijzeres, tante Tilly, rekenen en taal gehad. Toen ik op het Haganum kwam, vond ik het geweldig om les te krijgen. Ik was heel leergierig, maar had vroeger geen input gehad en op het Haganum wel. Ik vond het geweldig om naar school te gaan, sommige kinderen waarschijnlijk niet, maar ik wel haha.

B: We hadden de Cito op de lagere school en hiermee ben ik toegelaten. Toen waren er nog niet zulke lange selectielijsten. Je had voldoende plaats op het Haganum.

S: Ik heb de Cito en NIO (IQ-test) gedaan. Er vond een selectie plaats op basis van de Cito of NIO. Ook kreeg je voorrang als je broers of zussen op het Haganum had en mijn zus, Eline van Trommel, zat toen op het Haganum.

Hebben jullie verhalen van de Romereis/ Griekenlandreis?

T: Wij hadden niet zo'n grote reis. Wij gingen met de school op vakantie naar de Veluwe. Het was na de oorlog dus het waren niet zulke

grote reizen. De reis was hartstikke leuk hoor. Wij hadden in de derde klas een reis naar Londen en dat bestond eruit dat een meisje naar Nederland kwam en ik daarna naar Londen ging. Ik liet haar super veel zien maar in Londen liet zij mij niet veel zien helaas.

B: Wij hadden de Romereis. Griekenlandreis was er nog niet. Normaal ga je een jaar ervoor op Engeland- of Frankrijkreis, maar bij de klas boven ons konden ze een jaar lang geen leraren vinden voor de reis. Zij zijn op Engeland- of Frankrijkreis geweest later om het in te lopen, maar daardoor kon ons jaar niet op Romereis.

S: Ik ben zelf op Griekenlandreis geweest. Dat was het tweede jaar dat ze de Griekenlandreis organiseerden. We gingen met de bus langs Mykene, Korinthe, Epidauros, Nemea, Olympia, Delfi, de Osios Loukas en we eindigden in Athene, waar we naar de Akropolis, Agora en het eiland Aegina zijn gegaan.

Hadden jullie activiteiten bij de Dies Natalis?

T: Nee, wij hadden geen activiteiten.

B: Wij gingen niet ergens heen bij Dies Natalis en we deden ook niet veel. Als we al iets deden was het op school zelf.

S: Wij hadden verschillende activiteiten. Zo gingen we een keer naar Nijmegen in klas twee om naar een museum over de Romeinen te gaan. In klas drie zijn we naar Düsseldorf gegaan. In klas zes zouden we naar Antwerpen gaan, maar helaas is dat door corona afgelast.

Wat voor extra-curriculaire activiteiten waren er op het Haganum?

T: Ja die hadden wij. Ik herinner me dat we met

de school naar jeugdconcerten gingen waar er van alles werd uitgelegd. Er was een koor en orkest en er werd toneelgespeeld. Bijvoorbeeld 'Antigone' werd opgevoerd door de school en andere drama's waren er. Wij hadden de BVHG (Bond Van Haagse Gymnasiasten) op school en daar was iedereen lid van, dat is nu niet zo heb ik begrepen. Die zorgde voor schoolfeesten en schoolvoorstellingen die in de aula werden gegeven. Dit heetten 'declamatie-avonden'. Er was ook een Volleybalclub en een tafeltennisclub.

B: Wij hadden de donkere kamerclub voor afdrukken en maken van foto's. Weet je wat dat is: negatieven en foto's maken?

S: Ja pap dat weet ik wel haha We hadden de basketbalclub, orkest natuurlijk en musicals.

S: Wij hadden heel veel extra-curriculaire activiteiten. Op vrijdagmiddag werd de programmeerclub gegeven door meneer Brill. In jaar twee, drie, en vier heb ik elk jaar geprobeerd om consistent deze club bij te wonen op de vrijdagmiddag, maar na één of twee keer ging ik elke keer helaas niet meer. Orkest was er natuurlijk, schaakclub, de dungeons & dragons club (een soort roleplay magic spel) en nog veel meer. De BVHG bestaat overigens nog wel en ze organiseren ook nog steeds de feesten, maar niet iedereen is daar meer lid van inderdaad. Ook verwezen wij meestal naar de bond als 'de vivat', de feestcommissie dus.

Zijn er nog dingen die je wilt zeggen?

T: We hadden alleen alfa en bèta. Je kon geen vakken apart kiezen. Alfa was meer Latijn

en Grieks en minder wiskunde en beta was minder Latijn en Grieks en meer wiskunde.

Toen ik op het Haganum zat, waren alle leraren gepromoveerd en dit waren vaak oudere leraren. Na een paar jaar was dat niet meer zo. Waarschijnlijk door een gebrek aan leraren.

B: Ik weet dat ik op een gegeven moment mijn rijbewijs haalde, naar school ging met de auto en de auto op het schoolplein parkeerde. Ik weet niet of dat nu ook mag, maar dat kon toen. Ook nog leuk om te vertellen is dat ik met twee broers op school zat. Jij (Stein) hebt natuurlijk met je zus ook op school gezeten, dat is wel speciaal. Rector Erik Bierman zat trouwens bij mijn moeder in de klas. Wat opvallend was, was dat er best veel kinderen met wie ik in de klas zat ouders hadden die bij mijn ouders in de klas hadden gezeten.

S: Ik wilde nog iets zeggen over de zij-ingangen: die zij-ingangen waren er nog niet in jullie tijd, dus ik neem aan dat jullie via het bordes naar binnen gingen. Nu gaan de klassen tot en met de vijfde naar beneden via de zij-ingangen en de zesde klas, leraren en gasten, gaan via de ingang bij het bordes.

Water scheppen met een lepeltje

Wiebe brouwer (e.e. 1975)

Beste lezer,

'Water scheppen met een lepeltje' is een boek geschreven door Wiebe Brouwer. Hierover vertelt hij het volgende: "Dit boek gaat over het laatste jaar met mijn demente moeder. Dankzij het geld dat mijn vader tijdens zijn leven verdiend had, hoefde zij niet naar een verpleeghuis, maar konden wij het ons veroorloven om haar thuis te houden en haar verzorging over te laten aan een particulier thuiszorgbureau. Wat een voorrecht, zou je denken, maar in de praktijk bleek dat lelijk tegen te vallen. Er moest dag en nacht op haar worden gelet en dat vereiste een legioen verzorgers die zij als gevolg van haar dementie onmogelijk kon herkennen. Omringd door al die vreemden meende zij te zijn beland in een exotisch pension met een achterbakse directie die geen tijd of geen zin had om haar onder ogen te komen."

Beste Francien,

Misschien heb ik vorige week wel het leven van onze moeder gered. Inmiddels zit zij weer als een vorstin op haar stoel en gisteren heeft zij zelfs voor de zoveelste keer een freelancer van het thuiszorgbureau het huis uitgezet, dus ook wat dat betreft is de toestand weer volkomen normaal, maar zonder mijn truc met het theelepeltje had zij nu niet meer geleefd. Ik was heel trots op mijn vondst, ook al zul jij die wel minder waarderen. Vraag mij niet waarom, maar als het erop aankomt zijn een broer en een zus het nu eenmaal nooit eens.

Die dinsdag had zij al een dag niet gedronken. Ze had veel pijn en zweefde tussen waken en slapen. Ze gaat dood, dacht ik. Mijn moeder gaat dood. Haar gezicht leek ook al op dat van iemand die dood is. Ze had al een etmaal geen slok meer genomen en dat kon ze ook niet. Zonder drinken gaat het hard en daarom had Lieke een pak rietjes gekocht. Geweldig natuurlijk, we boffen maar met zo'n hulp die van haar houdt als van haar eigen moeder. Zo

overstuur als ik was, probeerde ik die rietjes direct, maar moeders mond was uitgedroogd zodat ze hem niet goed dicht kon doen. Bovendien had ze onvoldoende kracht; de twee keer dat ze zoog, kwam de verdunde limonade in het rietje maar een klein stukje omhoog. Niet meer dan een paar centimeter, lang niet genoeg om haar mond te bereiken. En toen bedacht ik die truc met het theelepeltje. Het werkte meteen. Ik schepte het vocht zo in haar mond. Niet veel, maar twee schepjes. 'Doe niet,' fluisterde ze, 'je morst.' Maar dat maakte me geen donder meer uit. Trouwens, ik morste ook helemaal niet. 'Het is gewoon water, moeder,' zei ik. 'Je hebt in geen dagen gedronken.' Ze keek me aan en zo zonder haar kunstgebit leek ze nauwelijks op mijn eigen moeder, maar haar ogen werden zacht. Ook al waren we dan bij de rand van de wereld gekomen, we hoorden nog steeds bij elkaar en ze besloot om de gok maar te wagen. Ze slikte. 'Nu niet meer,' zei ze direct daarna. Twee pietepouterige theelepeltjes, daar komt een mens de week niet mee door.

Water scheppen met een lepeltje

Het laatste jaar met mijn demente moeder

Wiebe Brouwer

‘Nog een klein beetje, moeder.’ En weer hield ik het lepeltje vlak bij haar mond. Deed ik daar goed aan? Ik weet wel wat we de dag ervoor op het kantoor van de thuiszorg tijdens het invullen van de terminaalverklaring hebben besproken. Nog wel vocht aanbieden, vond jij, maar alleen op uitdrukkelijk verzoek. Jij herhaalde toen ook dat je tegen antibiotica was. Maar vind je dat zelfs, Francien, als moeder geen dorst meer voelt of als zij te bescheiden of te verward is om te drinken te vragen? Je weet dat zij al lang niet meer beseft dat zij eigenlijk thuis is. Volgens haar eigen idee verblijft ze in een of ander soms prettig, soms hardvochtig pension, waar je natuurlijk niet op ieder moment eten of drinken kunt bestellen. Is zo’n staat van verwarring dan al voldoende om niet meer te mogen leven? Geloof me, als zij echt dood wil, dan geef ik het op. Ik weet heel goed dat onze vader destijds, omdat hij Alzheimer had, geen antibiotica tegen zijn longontsteking heeft gekregen. Daardoor is hij vredig gestorven en bleef hem een hoop ellende bespaard, ook al heb ik stiekem wel eens aan de juistheid van die beslissing getwijfeld.

Maar kijk, daar ligt ze, onze moeder. Moet ik haar nu omdat ze van alle gedoe niets meer snapt en zij al twee weken pijn heeft het leven ontzeggen? Stel je eens voor dat jij zelf zo ziek zou zijn en dat je even geen kracht had om te drinken te vragen.

‘Hier,’ herhaal ik, ‘water.’

Ze heeft geen zin meer. Haar hoofd ligt weliswaar net hoog genoeg, toch valt het slikken haar zwaar. Weer kijken we elkaar in de ogen. Ze vindt mij vandaag uitzonderlijk

bazig, zie ik. Waarschijnlijk vraagt ze zich af wat zij daarvan moet denken. Zeker, ik dring haar iets op. Maar is dat zo erg? Is het verkeerd als een zoon zijn moeder te drinken wil geven? Nee, besluit zij. Mijn onverwachte vasthoudendheid heeft zijn bezwaren, maar per saldo vindt zij die prettig en zij opent gehoorzaam haar mond.

Zo ging het, Francien. Iedere twee of drie minuten was zij mijn lepeltje weer vergeten en mocht ik opnieuw een paar schepjes bij haar naar binnen gieten, net zo lang tot zij driekwart glas op had. Die middag heeft Lieke mijn truc gekopieerd en ’s avonds heb ik het kunstje zelf nog eens herhaald. Tweeënhalve glas in totaal, meer dan genoeg om in leven te blijven.

‘Ik was er vanochtend een uurtje en haar aandacht betrof vooral mijn sjaal en mijn armband,’ schreef je zaterdag. ‘Ik hoop niet dat mijn eigen einde ooit zo zal zijn. Tot nu toe draag ik zelf alleen een niet-reanimerenpenning, maar nu zie ik de noodzaak om ook een niet-behandelverklaring te tekenen.’

Meende je dat? Aftakelen, ziek worden en sterven zijn natuurlijk niemands liefhebberij, maar dat in aanmerking genomen, vind ik niet dat moeder een uitzonderlijk zwaar lot beschoren is. Toegegeven, haar uit de hand gelopen griep ging gepaard met een delier. De donderdag en vrijdag daarvoor had ze haast onafgebroken gepraat, haar verzorgers konden er niet van slapen en tegelijkertijd was ze onbereikbaar. Ze kermde voortdurend. Nee, dat is weinig verheffend en als er daarna niets

anders meer wacht, is het dubieus of het leven nog loont. Maar jouw twijfel reikte verder dan dat. Nu onze moeder onverwachts is herrezen en haar verzorgers zich met de toestand hebben verzoend, twijfel jij waarschijnlijk nog steeds. Moesten wij haar eigenlijk wel redden? Uiteraard gaat het er niet om wat wij vinden. Het is de mening van onze moeder die telt. Wil zij nog leven? Een paar jaar geleden zei ze van niet, dat weet ik best.

‘Ja, voor mij had het niet gehoeven,’ herhaalde ze toen keer op keer als ze vrolijk was, als ze somber was of als ze gewoon niet meer wist wat ze moest zeggen. ‘Maar ach, ze vragen het je nooit.’ Helemaal achter in mijn portefeuille zit nog altijd een dun, uit een ruitjesschrift gescheurd briefje, met rechts bovenaan plaats en datum en daaronder, in mijn meest keurige handschrift, de zinnen die zij mij drie jaar geleden dicteerde: ‘Ik wil het niet uitzitten als er toch geen uitzicht meer is.’ En: ‘Dat onnodige wachten op je einde als iedereen ziet dat het kansloos is, dat hoeft voor mij niet.’ Deze door mij opgeschreven boodschappen zijn door haar bekrachtigd met een stevige handtekening, waaruit geen spoor van aarzeling blijkt.

Alleen, wat betekent zo’n briefje? Twee jaar terug vroegen de artsen mij in het ziekenhuis of zij nog wel beademd moest worden. ‘Ja,’ besloot ik. Toen ze drie weken daarna opnieuw over haar doodswens begon, wilde ik toch eens weten of ik mij misschien had vergist. ‘Wat vind je? Had ik soms “nee” moeten zeggen? Dan had je nu al een maand op de Algemene Begraafplaats gelegen.’

Ze keek me aan en zweeg verschrikt. Dat reeds gekochte plekje boven mijn vader kon nog best even wachten.

Laat ik het niet mooier maken dan het is, ik heb moeder vorige week dinsdag niet na rijp beraad te drinken gegeven. Ik heb toen niet eens aan haar welzijn gedacht. Het was een opwelling. Ik stond nergens bij stil, ik wilde gewoon dat ze water zou drinken. Al na de eerste vier druppels wist ik wat mij te doen stond. Het hele glas moest zij krijgen. Die zin herhaalde ik steeds in mijn hoofd. Na elke paar schepjes keek ik naar het waterniveau in het Disneyglas uit onze jeugd en ik was zo tevreden toen dat eindelijk tot Goofy’s schoen was gezakt. We zouden eens zien. Een paar dagen eerder was er nog niets aan de hand en nu zou iedere hoop op leven zijn geweken? Onzin! Moeder had al in geen etmaal gedronken en niemand deed iets! Machteld van onze thuiszorg, die die nacht bij haar sliep, was al genoeglijk gaan bomen over hoe goed het was dat zij weldra dood zou gaan. Want zo hard is het ook, Francien, een kind wil iedereen redden, maar ben je oud dan staan ze allemaal klaar om jou in je rolstoel naar de hemel te rijden.

Tijdens jouw bezoek zei ze zelf dat haar leven geen zin had, schrijf jij. Ze was helder en niet in de war, ze had geen pijn en haar eten en drinken gingen hap hap naar binnen. Volgens haar eigen zeggen was ze ertussen genomen. De mensen deden van alles tegen haar wil. Ze was er helemaal niets mee opgeschoten. Zo kon het niet langer.

Stof tot nadenken, vond je. Wat bedoelde

je daarmee? Ja, ik kan haar in die woorden herkennen, maar volgens mij zijn ze niet vanzelfsprekend een doodswens. In mijn ogen klaagt ze vooral over de service van het 'pension' waar ze verblijft. Of is dat hetzelfde? Die vraag heb ik mij de laatste dagen vaak gesteld. Want inderdaad, als ik bij haar rondloop, zie ik weliswaar ons ouderlijk huis, bewaakt door een welwillende dame die door mij wordt betaald en die er het beste van maakt, maar moeder ziet iets heel anders. Zij is in haar ogen onderworpen aan een onverschillige directie, die alles uitsluitend heeft opgezet om eraan te verdienen. Een directie die haar, vanwege het gemak voor de firma, zelfs gebiedt te gaan slapen als zij zich nog fit voelt. Ze durft haar eigen keuken niet in omdat die volgens haar alleen voor het personeel is bedoeld en heeft ze dorst, dan vraagt ze niet eens om koffie of thee omdat ze meent dat ze alleen iets mag drinken wanneer dat van tevoren gepland is. De helft van de keren dat ik haar spreek, wil ze weten wanneer ze naar huis mag. (Uiteraard is het antwoord 'Maar moeder, je bent al thuis' daarbij ten strengste verboden, ook al heb ik die zin vaak geprobeerd, maar altijd zonder succes. Het maakte haar driftig en daarna bleef zij vaak wel een uur van streek.) Maar een levenslang opgesloten gevangene die droomt van ontsnapping is toch niet automatisch iemand die dood wil?

Het kan raar lopen. Onze moeder was altijd bang dat jij, als streng katholiek, haar voor eeuwig in leven zou laten. En nu ben ik het die haar leven wil rekken. Waarom? Eigenlijk hoort alleen de wens van onze moeder te

tellen, maar onwillekeurig laat ik me ook leiden door mijn eigen angsten en driften. Ik vrees de dood, dat zal het wel zijn. Daarnaast houd ik ook meer van het leven dan jij. Die niet-reanimerenpenning bijvoorbeeld, lieve Francien, wat is dat voor kul? Jij bent zesenzestig en je mankeert vrijwel niets. Ja, je hebt spataderen en je hebt twee keer kanker gehad, je man is ziek en je moeder staat aan het eind van haar leven. Maar Francien, het is lente en je woont in een huis aan de rand van het bos. Dat is toch geweldig? Hier in mijn eigen kamer zitten nu vlak onder het dak mussen opgewonden te tsjilpen. Mijn hoofdkussen is hooguit een meter van hun nesten verwijderd. Zoiets als 's ochtends wakker worden tussen de mussen, wie wil dat nou missen?

Maar, zul je zeggen, moeder voert de vogels niet meer. De voedertafel in de achtertuin, waarop zij vroeger dagelijks broodkorstjes legde, is zij vergeten. Zelfs onder het vogelhuisje bij de keuken hangt nooit meer een vetbol of pindaketting en we horen haar ook niet meer mopperen dat haar geliefde mussen, koolmezen en goudvinken door de kraaien worden verjaagd. Ze wordt nu gekweld door andere zorgen. Eergisteren bijvoorbeeld verwachtte ze twee onderwijzers. Carola van de thuiszorg liep zelfs mokkend de tafel te dekken, ook al was er niets te eten geregeld. Het was volgens onze moeder allemaal haar eigen schuld. Ze had die mannen nooit mogen uitnodigen. Nu was het te laat. Hoe kwam zij nou aan soep? En waarom was de ijskast zo leeg? Het was vooral griezelig dat ze die onderwijzers zo duidelijk voor zich zag. Ik kon

haar alleen nog kalmeren door hun komst in twijfel te trekken, aan hun bestaan viel niets meer te doen.

Herinner jij je nog hoe het 's avonds na tienen toeging in het verpleeghuis van onze vader? Al die boze bejaarden die door de donkere gang schuifelden en dan die stemmen die om een verpleegster riepen: 'Zuster! Zuster! Hoe heet ik?'

De gebeurtenissen maken me bang, Francien.

Bang en moe. Zo moe dat ik de laatste dagen steeds meer tot jouw standpunt geneigd ben. Maar denk je toch eens in dat je zelf bent opgeborgen in een vreemd, streng pension en dat nota bene je eigen kinderen openlijk betwijfelen of jouw leven nog zin heeft. Dat wil je toch niet? Ze moeten naast je zitten, luisteren en knikken en je af en toe vertellen hoe het ook al weer zat met je ouderlijk huis, je broers en je vader en moeder. En je te drinken geven, desnoods met een lepel.

Achter de voordeur van Rijnsburgerweg 5

Jan van Weeren (e.e. 1965)

Het monumentale pand Rijnsburgerweg 5 werd ooit bewoond door de familie Dreef, die in hartje Leiden een meubelzaak dreef [zie foto]. Toen ik daar in 1966 als student mijn intrek nam, was het huis van boven tot onder verkamerd en was de oudere mevrouw Dreef mijn hospita. Ze woonde op de eerste verdieping met een even oude vriendin. Haar steun en toeverlaat was een tolk/vertaler Duits, ook een leeftijdgenoot, die in een kamertje naast de voordeur hokte. De man keerde 's nachts regelmatig dronken en strompelend naast zijn fiets terug van de Beestenmarkt, soms zwaar getekend na een vechtpartij.

Ik bewoonde het karakteristieke rode torenkamertje. Naast mij, in de kamer met dakkapel, verbleef een student medicijnen met wie ik goed bevriend raakte. Verder woonden op de verdieping nog een student en twee werkende jonge vrouwen. We deelden met zijn

vijven een ruim bemeten wc. In de pot was het dichtgeknepen uiteinde zichtbaar van een in onbruik geraakt Indisch toilet. Naast de pot stond een ouderwets tafeltje met een stel wc-rollen, waarop bewoners aan de bovenkant hun naam hadden geschreven. Het was niet de bedoeling dat je parasiteerde op andermans anale hygiëne.

Net als de tolk/vertaler waren wij ook niet gespeend van alcoholgebruik. Eén van de

jonge werkende vrouwen, een laborante, was op wintersport geweest en had een flesje Stroh Rum 80% meegebracht. Samen met de student medicijnen maakten we dat flesje soldaat door eerst de rum met cola te verdunnen, maar deze daarna puur te drinken. Je moest je ogen dichtknijpen bij een slok, want de damp van de bijna pure alcohol irriteerde hevig. Ik had de ochtend daarna een stevige kater, en ik vraag me af of mijn buurman wel op tijd was voor college. Maar het kon erger.

Het is nacht. Dwars over de vensterbank van mijn torenkamer hebben mijn buurman en ik een dik elastiek van een expander gespannen. We kunnen dit als de pees van een katapult uittrekken en dan een stuk elektriciteitsbuis naar de overkant van de Rijnsburgerweg schieten, naar Villa Antoinette, de voormalige directeurswoning van het Academisch Ziekenhuis. Om het effect te vergroten, maken we er een vuurpijl van met oude lappen, gedrenkt

in de petroleum van een oliekachel en dan aansteken. Zoef! Recht voor een aanstormende auto, die met een rare slinger een noodstop maakt en half de stoep op schiet. De chauffeur moet een mobilofoon hebben gehad of vlakbij gewoond hebben, want even later stopt een politieauto voor ons pand. Ik stel voor om het licht te doven en onder het bed te gaan liggen, om te doen alsof we niet thuis zijn, maar mijn buurman vindt dat laf en beneden zijn waardigheid. Even later staan twee levensgrote agenten in mijn kamer met achter hen de breed lachende zoon van de hospita, die de deur heeft opengedaan. De agenten inspecteren het geopende venster, maar constateren niets verdachts. Ze druipen af. Met de zoon van de hospita, die al aardig angeschijpst was, zijn we in de keuken van zijn moeder een biertje gaan drinken op de goede afloop. Maar het kan nog erger.

Mijn buurman had een student-assistentschap bij het Academisch Ziekenhuis. Wat hij daar

precies deed, weet ik niet (meer), maar hij kon aan een albino laboratoriumrat komen. Mij leek het wel een leuk idee om zo'n beest als huisdier te houden. Mijn buurman leverde haar af in een doosje en ze kreeg de naam Calypso. In een oude kantboek kist met deksel en een baksteen erop kon ze weinig kwaad. Wel natuurlijk een spleetje open laten voor de verse lucht.

Met haar gestamp en geknaag hield ze mij uit de slaap. Als je haar overdag wilde benaderen, werd ze agressief en sprong ze luid piepend naar je op. Mijn ouders hadden ooit een luxe donzen slaapzak gekocht voor mij bij de padvinderij. Die gebruikte ik als dekbed. Op een nacht leek het in mijn kamer te sneeuwen. Calypso had een slip van de slaapzak in haar kist getrokken en was gaan knagen. Dons-

veertjes dwarrelden overal rond.

Dat kon zo niet langer. Maar hoe raak je een witte albino rat kwijt? Loslaten in de boze buitenwereld was geen optie, dus dan maar euthanasie. Een studievriend en ik maakten er een militaire ceremonie van. Terwijl hij met mijn schermesabel salueerde, liet ik voornoemde baksteen een paar keer van een flinke hoogte op het diertje vallen. Exit Calypso.

Ze kreeg een mooie uitvaart. Ik leegde het gezwaluwstaarte kistje waarin mijn vader zijn schaakstukken bewaarde. Calypso paste er precies in en dat offer wilde ik wel brengen.

We hebben haar begraven in het kleine plantsoen aan de achterzijde van het station, op hooguit vijftig meter van ons pand. Tijdens de plechtigheid heeft mijn studievriend wederom de sabel gepresenteerd.

Dreef meubelen in de Nieuwstraat

Een pijpje roken met de rector

Dirk-Jan Kraan (e.e. 1965)

In de periode dat ik het Haganum bezocht (1959-1965) vervulde de classicus Dr. A.J. van Duyvendijk het rectoraat van de school. De heer van Duyvendijk was een minzaam persoon, die grote geleerdheid uitstraalde. Hij was gezaghebbend zonder ooit zijn stem te hoeven verheffen, hij rookte pijp en hij was bedachtzaam. Zijn bedachtzaamheid kwam tot uiting in zijn gedrag. Vele malen per dag doorkruiste hij de fraaie hal van onze school op weg naar iemand of iets, misschien om een mededeling te doen aan een docent of om de schooladministratie te consulteren (toenmaals gevestigd op de begane grond in de lange vleugel van het gebouw). Regelmatig kwam het dan voor dat hij zich bedacht terwijl hij de hal doorkruiste, stopte en dan in letterlijke zin terugkeerde op zijn schreden. Dit kwam zo vaak voor dat het opviel en voor wie het zag gebeuren riep het de vraag op waarheen de rector onderweg was gegaan en wat hem ertoe had gebracht om van zijn missie af te zien. Het kan natuurlijk ook zijn, daarover verschilden de meningen, dat de heer van Duyvendijk een beetje verstrooid was en dat hij, voortgeschreden tot halverwege de hal, gewoon vergeten was, waarheen hij onderweg was, en dan besloot om terug te keren naar de rectorkamer.

Dit als inleidende kenschets van onze rector, die mij overigens, bij alle ontzag dat ik voor hem koesterde, zeer dierbaar was. Het voorval, waarover ik wilde vertellen, deed zich voor

toen ik in de vijfde klas zat. Het was in die tijd gewoonte dat de leerlingenvereniging, toenmaals algemeen aangeduid als “de Bond”, ieder jaar een schoolkamp organiseerde voor de tweedeklassers. Daartoe werd een kampcommissie gevormd, doorgaans uit vierde- en vijfdeklassers, die tot taak had dit evenement te organiseren. Ik had tweemaal de eer om deel uit te maken van deze commissie.

De schoolkampen golden destijds als hoogtepunten van het schoolleven, niet alleen voor de tweedeklassers, die er onvergetelijke herinneringen aan overhielden, vaak gerelateerd aan hun eerste passen op het pad van de liefde, maar ook voor de leden van de kampcommissie, vaak gerelateerd aan meer gevorderde passen op hetzelfde pad. Er ging overigens ook altijd een toezichhoudende docent mee, maar die liet zich doorgaans weinig zien en beschouwde het kamp vooral als een kleine vakantie die gebruikt kon worden voor het lezen van romans die nog waren blijven liggen.

De tweede maal dat ik deel uitmaakte van de kampcommissie, ik zat toen in de vijfde klas, was ik er zo van overtuigd geraakt dat het schoolkamp een onmisbare component vormde van de gymnasiale opleiding, dat ik meende dat de organisatie ervan op één lijn gesteld kon worden met het werk van de docenten en dus geen speciale toestemming meer vereiste van de schoolleiding. Op zekere dag, enkele maanden voor de geplande kampweek, begaf ik mij daarom met mijn

beste vriend, ook lid van de kampcommissie, naar een soort leegstaande schuur in de Twentse bossen, die wij hadden uitgezocht als een geschikte locatie voor de retraite van de ons toevertrouwde leerlingen. Wij spraken daar met de beheerder over voedsel en prijzen en vooral over de mogelijkheden voor nachtwandelingen in de bossen, die naar onze mening een belangrijke bijdrage konden leveren aan de sociale vorming van de ons toevertrouwde veertienjarigen. Toen alles naar tevredenheid was afgesproken, keerden wij welgemoed terug naar Den Haag en deden verslag van onze bevindingen aan de toezichthoudende docent. Deze was iets

minder opgetogen over het resultaat van onze missie dan wijzelf en had nog tal van vragen over de voorzieningen die ons in het Twentse verblijf ter beschikking zouden staan. Bovenal was de docent echter verbolgen over het feit dat mijn vriend en ik hadden gemeend op een normale schooldag naar Twente te kunnen afreizen, zonder voorafgaand overleg met wie dan ook. Ons werd dan ook te verstaan gegeven, dat deze inbreuk op de schooldiscipline aan de rector zou worden doorgegeven en niet ongestraft kon blijven.

Korte tijd later ontving mijn vader een brief van de rector, waarin werd vermeld dat ik tezamen met een andere leerling een dag gespijbeld had en waarin hij op vriendelijke toon werd uitgenodigd tot het bijwonen van een gesprek, waarin de rector aan mij duidelijk zou maken dat

dit gedrag niet getolereerd kon worden. Toen mijn vader deze brief geopend had, ontstak hij jegens mij in grote woede. Hoe had ik dit in mijn hoofd kunnen halen? Mijn vader had mij ooit aangemeld voor het Haganum omdat hij wist dat het een goede school was, maar sindsdien had hij nauwelijks ooit een stap in het gebouw gezet. Hij hield niet van ouderavonden en had mij vanaf de eerste klas duidelijk gemaakt dat er nooit aanleiding zou mogen zijn voor enig gesprek van hem of mijn moeder met een docent of leidinggevende over mijn gedrag of mijn vorderingen. Dat was ook redelijk gelukt. En nu dit, hoe had ik dit kunnen doen?

Enfin, met zwaar gemoed maakte mijn vader zich op het aangegeven tijdstip los uit zijn drukke werkzaamheden als rijksambtenaar, ging door de poort van het Haganum en liet zich de rectorkamer wijzen. Inmiddels was ik door de conciërge uit een klaslokaal gehaald en trof mijn vader en de rector aan in de rectorkamer, de rector sprekend, op zijn bekende minzame wijze over het belang van het schoolkamp, en mijn vader, enigszins van zijn stuk gebracht door deze onverwachte insteek, zoekend naar woorden om zich te verontschuldigen over het wangedrag van zijn zoon en om bij voorbaat instemming te betuigen met de mij op te leggen straf. En toen gebeurde het, het voorval waarover mijn vader tot het eind van zijn leven met afschuw zou spreken en dat voor hem het symbool zou worden van een nieuw tijdperk, dat hij nooit meer goed heeft kunnen begrijpen. De rector,

in afwachting van een goed gesprek over de dilemma's rondom verschillende soorten gedragsnormen, pakte zijn tabakszakje om een nieuwe pijp te stoppen, constateerde dat het leeg was en richtte zich tot mij, zeggend: "Dirk-Jan, ik zag laatst dat jij die lekkere pijptabak rookte waar ik ook van houd, mag ik misschien een pijpje van je stoppen?"

Toen mijn vader dit hoorde, kon hij zich ternauwernood bedwingen om weg te vluchten uit een schoolgebouw waar zulke dingen konden gebeuren. De rector stopte inmiddels zijn pijpje en nodigde mij uit om er ook eentje op te steken. Hij hield een kort betoog over het nut van voorafgaand overleg, als een zwaarwegend belang noopt tot het maken van een uitzondering op een algemeen voorschrift, en dankte mijn vader en mij voor het interessante gesprek.

Herinneringen aan het Haganum

Didi de Wolff-Rouendaal (e.e. 1964)

In 1959 kwam ik in de tweede klas van het Haganum. De eerste klas had ik op school gezeten op het Stedelijk Gymnasium in Haarlem, een prachtige school op het Prinsenhof met een fraaie hortus midden in de stad. Met veel spijt ging ik daarvandaan, liet vriendinnen achter en een fijne sfeer. Maar ik was al 16 keer verhuisd en was 10 keer van school veranderd. Je zou dan wel enige routine in aanpassing verwachten. We woonden in Voorburg, zowat tegenover het Huygenslyceum, maar ja, dan had

ik een jaar Engels moeten inhalen en zou ik een jaar lang voor niets hebben geploeterd met Latijn! Daarom ging ik toch maar naar de Laan van Meerdervoort 57, eerst met fiets en tram 7, die een halte had op de Groot Hertoginnelaan, later dagelijks op de fiets, 7 km v.v., tramrails, ijzel en regen trotserend. Meneer Nietzsche en later meneer Blok hebben me vaak druipend zien binnenkomen in de grote hal.

Ik kwam in 2c. Klasgenoten waren Renée van

Eybergen, Annie Wens, Diek de Brauw, Onno Gijzeman, Guy Brutel de la Rivière, Koos? ,Niesje?, Daisy Wetters, Jorica Dubbelboer, Remco Bordewijk, Johan Banki, René Verschuur, Eduard Borger, Hans van der Bosch, Hans Voet, Hans van Dussen, Ans Dunnebieer, Julius Röntgen, Mathhijns van Eeden. Ik weet ze echt niet allemaal meer te noemen. In de pauze raakte ik ook bevriend met Betty Davidson en Diana Sarfati.

Onze leraren: Mevr. Westerouen van Meteren, Latijn, meneer Brans, Nederlands en muziek, mevr. Loen, Frans, meneer Beks, tekenen en kunstgeschiedenis, meneer Spiekerman, Engels, mevr. Wüste, gymnastiek, meneer Brederveld, Biologie, meneer Borleffs, Grieks, meneer Aartsen (?) Aardrijkskunde, meneer Kloos, Wiskunde; meneer de Voogd, Geschiedenis; ik vergeet vast iemand.

Het duurde dit keer langer dan anders voordat ik me thuisvoelde op school. Ik zat in de ouderwetse dubbele schoolbank naast een andere leerling, die nieuw was. Ze leek wel van een andere planeet te komen, had modernere ideeën over vrijetijdsbesteding, kleepte zich anders dan de andere meisjes. Eens vertelde ze stralend hoe ze met haar vriend door het Haagse centrum had genozemd. En ik wist niet eens wat een nozem was!

Gymles (1 uur) hadden we in de meisjessgymzaal in de winter en 's middags 2 uur op de sportvelden van het Grotiuslyceum voor hockey, softbal, turnen: het was niet mijn favoriete les. Daarna moest ik terugfietsen naar Voorburg: totale uitputting!

In de derde klas waren onze leraren o.a.: mevr.

van Gelder, Latijn, mevr. Slis, Geschiedenis, Mevr. Boelsma, lerares Nederlands, een knappe donkerharige jonge vrouw op hoge hakken, verdween vrij plotseling van school en werd vervangen door een zeer geleerde Belgische Neerlandicus; hij kon helaas geen orde houden. Daar had ik ter plekke een hekel aan, maar ik moest toch vaak wel lachen om de af en toe zeer komische situaties.

Aan het eind van dat jaar mocht ik meespelen in het schoolorkest, te beginnen achteraan bij de 2e violen, smalend "het kreupelhout" genoemd. Dat was hard werken. Op de lessenaar stond "die Entführung aus dem Serail" van Mozart en de 8e symfonie van Schubert, "die Unvollendete". Het tweede en laatste deel bevatte minutenlange syncopische streekjes en het duurde lang voordat ik dat onder de knie had. Maar Jen Brans was zo'n geweldig enthousiasmerende man, daarom ging je mee in de flow. Bekenden uit dat orkest: Ernest Spits, viool, Frederieke Spits, zijn zus, klarinet, Martine Tours, viool, Jaap Tours, altviool, Noortje Tours, klarinet, Dona Söhngen, klarinet, haar oudere zus Weske Söhngen, fluit, Peter Söhngen, fagot, Henk Söhngen, hoorn, Renée van Veen, hobo, Erik van Veen, klarinet, Herre-Jan Stegenga, cello, Marianne Faber, cello, Eric Vrijland, hoorn, Joe Raphael, hoorn, Petra van de Vlasakker, viool. Het orkest heeft enkele beroepsmusici voortgebracht. Aan het eind van het schooljaar gingen we naar orkestkamp. Muziek van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat. Epse, Vogelenzang, Epen (Limburg* Hoensbroek), Ergens in deze jaren werd dirigent Brans

ernstig ziek, hartinfarct. Hij was langdurig afwezig. Enkele leden uit het orkest hebben de repetities draaiende gehouden, Rik de Man, slagwerker en componist, Niels Walen en Piet Schilham, die ook bij het Residentieorkest werkzaam was. We repeteerden altijd op zondagmorgen van 9:30 tot 12 in de hal van school. Er kwamen ook jonge musici van andere scholen, o.a. Hans Wijnberg, die soleerde met Trauermuziek van Hindemith. Als er een piano of klavecimbel nodig was speelde Annelie de Gunst, later Jaap Dieleman. Het klavecimbel kon worden aangekocht met een subsidie van het Anjerfonds (het latere Prins Bernhardfonds, nu het Prins Bernhard Cultuur Fonds). Marianne Dieleman zong en Peter Dieleman speelde fluit o.a. solo in het fluitconcert van von Gluck. Er was jaarlijks een Nieuwjaarsconcert in Diligentia. Bij toneelstukken door medeleerlingen en leraren opgevoerd zat het orkest in de orkestbak van de Haagse Schouwburg. Bij de 4 mei-herdenking trad het orkest op met stemmige muziek in de grote hal.

Na mijn tweede orkestkamp in de bus naar huis werd verteld dat de enige leerling die altviool speelde, naast rector van Duijvendijk, het orkest zou verlaten en dat dus de altviool van het orkest bespeeld kon worden als iemand dat wilde. Daar hoefde ik niet zo lang over na te denken. Wel bleek die alt een tikkeltje te groot voor mij. Mijn voorganger was lang en had grote handen (en stekeltjeshaar); zijn naam weet ik niet meer. Na enige geploeter, vooral ook met de andere muzieksleutel, lukte het wel, maar ik was heel blij toen mijn ouders mij een kleinere altviool bij de bekende

vioolbouwer Stüber cadeau deden! Ik heb hem nog steeds en speel er nog steeds op, jawel, in een amateurorkest. Mijn hele studententijd heb ik doorgespeeld, vaak met slechts één of slechts enkele andere altisten, want die waren in die tijd zeer schaars: studentenorkesten Sempre Crescendo, Collegium Musicum in Leiden, Apollo in Delft, Het Nederlands Studenten Orkest. Maar de kiem voor al dat muziek maken was gelegd in het orkest van het Haganum!

Aan het eind van de 3e klas werden de leerlingen van 3c verdeeld over 2 klassen, 4a en 4b. Daarbij kwam ik in een heel andere groep leerlingen terecht, waar ik me snel bij thuis voelde. Ik raakte zeer bevriend met Livia Fuchs, de dochter van onze leraar Grieks en met Ellen-Joy van den Brandhof, dochter van de natuur- en scheikundeleraar. Livia had de aardige gewoonte om voor haar verjaardag een paar vriendinnen mee te nemen naar het afstudeerprogramma van de Haagse Toneelschool; dat vond plaats in het Zoldertoneel-zaaltje in de Haagse schouwburg. Dat was een traktatie! We zagen daar o.a. Anne-Wil Blankers en Dolf van der Linden debutteren, later grote namen op het Nederlands toneel.

In 5 beta vond weer een re-mix plaats. En dat betekende vaak dat je minder frequent in contact was met je medeleerlingen die nu 5 alpha zaten!

Mijn klasgenoten: Carla Mandersloot, Frederieke Spits, Wilma (?), Ellen-Joy van den Brandhof, Ilan Kish, Ron van der Wieken, Johan Banki, Kees Nijssingh, Onno Gijzeman,

André van Dijk, George van Eybergen, Arjen Looyenga, Albert Huizinga.

Gymles samen met de meisjes uit 5 alpha bleek roostertechnisch niet mogelijk, daarom gingen we met ons kleine clubje paardrijden! Ik geloof, dat Carla niet meeging, maar de rest met mevr. Wüste toog naar Wassenaar om bij de “Westkustruiters” te leren paardrijden. Ik had dat al eerder gedaan, maar was lang niet in een manege geweest. In de winter was dat best koud, want we reden altijd buiten. Eén keer, toen een paadje langs de buitenbak met een kleine wals werd aangeplempt, waren de brave manegepaarden schrikachtig: het leverde een compleet wild-west-tafereel op: we werden allemaal uit het zadel gegooid: gelukkig geen ongevallen!

In de 5e klas, alpha én bèta, gingen we naar Parijs met meneer Beks, meneer Riem, mevrouw Wüste en mijn moeder! Op foto's van de meisjeskamer in de Parijse jeugdherberg lijkt het een vrolijke boel. De bedden waren 3-hoog gestapeld en de hele kluit meiden zat op het bovenste bed: lachen, zingen in babydoll en andere nachtgewaden! 's Ochtends sopten we het keiharde stokbrood in een kom Ovomaltine of café-au-lait: ik gruw er nog van als ik eraan denk. De warme maaltijden aten we in een studentenmensa aan de boulevard St Germain. We hebben veel kathedralen gezien, de Mona Lisa in het Louvre, Musée moderne in de Tuilleries, Versailles, de Sacré Coeur en het Place du Tertre, Père-Lachaise, en een heuse boîte (nachtclub) met striptease! Het was allemaal erg leuk en het smeedde vele vriendschappen. In een reünie enkele maanden later, kregen we van de gemeente een speciale

vergunning om een glaasje wijn te drinken. Carla Mandersloot had van haar filmopnamen een leuke documentaire gemaakt.

Onze leraren: meneer de Voogd, Geschiedenis, mevr. van der Toolen, Grieks, meneer Brederveld, Biologie, meneer van den Brandhof, Natuur-en Scheikunde, meneer van Duyvendijk, Latijn, meneer Deknatel, Duits, meneer Spiekerman, Engels, meneer Brans, Nederlands, meneer Boulan, Frans, meneer Kloots, Wis-kunde. Ik vergeet vast weer iemand.

Mevr. van der Toolen, berucht streng in de klas, die de Griekse stamtijden overhoorde met een stopwatch in de hand, bleek een heel gezellige vrouw, toen we in Amsterdam in Carré het beroemde toneelstuk “De Perzen” bezochten met de hele klas. Het was bitter koud. Er was een uitslaande brand geweest in het grootwinkelbedrijf “C&A” aan het Rokin; het bluswater hing als een indrukwekkend ijspegelgordijn aan de gevel.

Veel klasgenoten namen dansles op zaterdagmiddag in het Grotiuslyceum voor de schoolfeesten, hoewel op de schoolfeesten niet werd gedanst wat we daar geleerd hadden: Foxtrot, Engelse wals, Weense wals; voor de cha-cha-cha en rock & roll was het nog te vroeg, die toen al in de mode kwamen. Op de feesten op school was het een mix van foxtrot, jive en “schuifelen”; hoe later op de avond hoe intiemer het werd vooral in het midden van de dansvloer; daar zag je dan de langste jongens, uit de “hogere klassen” cheek-to-cheek met een klasgenote of een introducée van een andere school. Eens per jaar het grote bal in de hal was

enorm feestelijk, meestal aansluitend aan het jaarlijkse toneelstuk. De hal was dan prachtig versierd en wij, 20ste eeuws spes patriae, dansten tussen de gipsen beelden van Griekse atleten en Romeinse senatoren op muziek van een jazz-bandje.

In de 3e klas sprak ik een aantal keren met Bessie Schadee uit de 6e. Ze haalde me over om lid van de bibliotheekcommissie te worden. Ik weet niet meer wie nog meer in de commissie zaten, maar we stelden wel vast dat er nogal wat achterstallig onderhoud in de boekenschat was. We vroegen advies aan onze lerares mevr. Boelsma en togen naar de boekhandel Mensing en Visser aan de Kneuterdijk met een prachtig bedrag uit het schoolfonds. Helaas was de belangstelling van de leerlingen voor deze bieb niet groot, maar de onderbouw kwam de populaire avonturenromans lenen en gelukkig ook terugbrengen. We bleven met zelfgemaakte posters reclame maken. En waren betrokken bij de boekenmarkt aan het einde van het schooljaar. Op het gym bestond toen geen verplichte leeslijst, dus daarvoor kwam men niet naar de 2e verdieping. De bieb stond in een grote zaal boven in de voorgevel aan de laan van Meerdervoort. Menig vrij uurtje heb ik in één van de vensterbanken gezeten met ...een boek. Met het uitzicht op de laan recht tegenover slagerij Slootweg, waar je voor 35 cent een broodje kroket kon kopen. Eigenlijk mochten alleen 6e klassers dat in de grote pauze. Ik weet ook niet zeker of de slagerij zo dol was op onze klandizie. Wel café Victoria op het Frederik Hendrikplein, waar groepjes leerlingen, soms

met één van de leraren, neerstreken in een vrij tussenuur.

6 Bèta, eindexamentijd, heel spannend, eigenlijk het hele jaar al. In die tijd kon er één van de klassieke talen uitvallen, één van de bètavakken en één van de moderne talen. Maar dat hoorden we pas kort voor het eindexamen. Latijn, Natuurkunde en Duits vielen af. En daar zaten we in een van de gymzalen te zweten op een proefvertaling of een opstel, algebra- of stereometrie-opgaven, op mijn verjaardag. Pas eind juni deden we mondeling: het bleef tot op de laatste minuut voor de uitslag spannend. Op 26 juni: victorie! Er was niemand gezakt; een paar hadden een herexamen.

Veel van de kennis die ik op het Gymnasium Haganum heb opgedaan was nuttig voor mijn verdere studie geneeskunde. In de biologielessen had meneer Brederveld ons al verteld over de dubbele DNA-helix van Watson en Crick. Het Latijn was handig voor de anatomie en het potjeslatijn. Van Grieks is veel meer weggezakt, ook al vond ik dat eigenlijk veel leuker dan Latijn. Meer dan 3 bladzijden Plato of Aeneas hadden we in de bètaklassen niet gelezen! In gezelschap van echte alpha's voelde ik me al gauw een cultuurbaarbaar. Als latere oogarts kon ik terugvallen op de lessen over optiek van meneer van den Brandhof.

Maar de hobby's muziek luisteren en maken, en bibliotheken hebben mij de rest van mijn leven vergezeld.

Gorby in Parijs

Joost van Rossum (e.e. 1967)

Op 30 Augustus 2022 overleed Michail Gorbatsjov op de hoge leeftijd van 91 jaar. Op mijn YouTube zoefde zijn begrafenis voorbij. Het deed me goed te zien hoeveel mensen afscheid van hem kwamen nemen en naar het kerkhof kwamen, hoewel zijn populariteit in Rusland niet groot was (in tegenstelling tot bij ons in het Westen). Immers, het uiteenvallen van de Sovjet Unie resulteerde tot een grote economische crisis en de mensen zijn nu eenmaal allereerst geïnteresseerd in een volle ijskast. Toch was hij, gezien het grote aantal mensen bij zijn uitvaart, kennelijk nog niet vergeten. Dankzij hem was er even een periode van vrijheid aangebroken. Het was de tijd van glasnost (openheid) en perestroika (hervorming). De mensen konden zonder problemen naar het buitenland reizen, wat in de Sovjet Unie onmogelijk was. En het tijdperk van Gorby betekende op het internationale vlak het einde van de koude oorlog, en het zoeken naar een goede verstandhouding met het Westen.

Ikzelf voel een speciale band met Gorby. Tijdens een wandeling in Parijs in de jaren

80 zag ik enkele auto's voorbij komen, geëscorteerd door politie. Dat moest kennelijk een belangrijke persoon zijn. Plotseling stopte een van die auto's midden op straat, er stapte iemand uit, en ja... het was Gorby, die de voorbijgangers hartelijk de handen schudde en enkele woorden met hen wisselde! Helaas stond ik aan het andere einde van de straat en kon geen lijfelijk contact met hem maken.

Aan deze gebeurtenis moest ik weer terugdenken toen ik die beelden van zijn begrafenis zag. Ik voelde me ontroerd al die mensen rond zijn opgebaarde lichaam te zien. Ze beseften ongetwijfeld dat met hem een groot staatsman was heengegaan, zoals een Russische politicus, Grigory Yavlinsky, het verwoordde in een interview: "Thank you, mister Gorbatsjov, you gave us a chance, but... we lost that chance".

Toch, zolang als er mensen in Rusland zijn die dat beseffen, en die de moed opbrengen om de straat op te gaan en te protesteren, blijft er een sprankje hoop dat de droom van een Rusland met glasnost misschien ooit nog eens verwezenlijkt kan worden.

Beste lezer,

Een paar weken geleden kreeg de redactie een mail binnen van Jacqueline van Olst-Walsmit (e.e. 1985). Ze heeft ons twee foto's toegestuurd. Op beide foto's staat het bestuur van de Bond van Haagse Gymnasiasten, één uit 1922-1923, de ander precies 40 jaar later uit 1962-1963, het jaar waarin volgens het bijschrift het 125 jarig bestaan van het Haganum werd gevierd.

Wie weet de namen van de bestuursleden op de foto's? Stuur ze op naar redactie@socialiter.nl!

Mortui

In de rubriek Mortui worden de namen opgenomen van leden die overleden zijn. Wij stellen het op prijs als nabestaanden van een overleden lid ons op de hoogte stellen. Dat kan via mail naar abactis@socialiter.nl. Sinds het uitkomen van Socialiter nummer 38 hebben wij de volgende overlijdensberichten doorgekregen:

H.A. Schaper	(Herman)	e.e.1967/1968	30-11-2021
L.H. Maas	(Loes)	e.e. 1965	21-07-2022
P. van Mondfrans		e.e. 1968	25-05-2021
N.W. Malefeijt		e.e. 1948	15-09-2022
N.L. van der Gaag		e.e. 1978	26-12-2021

Spinoza

Bernie Autsema (e.e. 1958)

Een paar jaar terug doneerde ik deze bronzen kop van Spinoza aan het Haganum, als een soort 'generaal' dankjewel aan de school voor het genoten onderwijs, dat zo door mijn jaargenoten, en ook door jongere generaties gewaardeerd wordt.

Hierbij had ik vermeld dat ik het wel fijn zou vinden, als hij bij het herdenkingsmonument in de hal een plaats zou kunnen krijgen. Dat is gebeurd, en hij draagt nu bij tot de herinnering

aan de slachtoffers van de school uit de Tweede Wereldoorlog.

Een naar mijn idee passend citaat vond ik in de Ethica: 'Mens humana non protest cum corpore absolute destrui, sed eius remanet aliquid quod aeternum est.'

(SP. Eth. deel V, stelling 23)

Daarnaast was de filosofieklas in oktober jl. bij het Haagse Spinoza Festival dat voor de tweede keer plaats heeft gevonden.

Taboes uit de jaren vijftig

Wiecher Zwanenburg (e.e. 1952)

In 2002 vierden wij als eindexamenkandidaten 1952 ons jubileum. Bij die gelegenheid bleek de zorgzame Piet Schilham heimelijk overleden te zijn aan aids. Daartegenover stond de goedlachse Hans van der Geest, terug uit Zwitserland, waar hij als homo na zijn studie een predikantenloopbaan had kunnen beginnen. De overleden altijd faalangstige Letty Brusse bleek afkomstig geweest te zijn uit een NSB-familie. Stefan Felsenthal bleek gezeten te hebben in de bekende verdwaalde

trein, die op weg van Bergen-Belsen naar Auschwitz bij Tröbitz was tegengehouden door een kapotte Elbe brug. Naast deze dingen die vroeger verborgen waren gebleven, was het leuk om te zien hoe een aantal bescheiden meisjes uit ons jaar zich hadden ontwikkeld tot zelfbewuste professionals.

Al met al vierden wij daar dus uiteindelijk impliciet de verdwijning van onnodige taboes en de toeneming van beroepsmogelijkheden voor vrouwen.

Uitslag zoekplaatje Socialiter nr. 38

Stein van Trommel

De redactie heeft wederom reactie gekregen op het zoekplaatje uit nummer 38. De eerste reactie kwam al snel binnen op 24 juni 2022 van oud-docent Biologie Marc Dubois:

Beste redactie,

De zoekfoto leverde mij meteen veel herinneringen op. Het was klas IB in 1979, het eerste volledige jaar dat ik op het Haganum als biologieleraar voor de klas stond. Gelukkig heb ik de klassenlijsten nog bewaard, dus was de opdracht niet heel erg moeilijk. Toch hebben de jaren mijn geheugen enigszins parten gespeeld: niet alle namen uit de klassenlijst heb ik aan de foto kunnen koppelen, maar wellicht is met hulp van andere inzenders het plaatje compleet te maken.

De vraagtekens kunnen zijn Michel Chatelin, Hendrik Elshove of Remko Fekkes. Volgens de namenlijst zaten er 22 leerlingen in Klas 1B. Eén van deze drie staat dus zeker niet op de foto, die met zekerheid genomen is in de meisjestuin.

Hartelijke groet, ook aan jullie vice-praeses, die ik van 1979 t/m 1981 les gegeven heb,

Marc Dubois

Na deze mail heb ik navraag gedaan bij Jacqueline van Olst-Walsmit die op deze klassenfoto staat en de resterende namen heeft aangevuld. De redactie wil Marc Dubois

en Jacqueline van Olst-Walsmit hartelijk bedanken voor hun inzendingen. Wij hopen dat het volgende zoekplaatje ook weer reacties uitlokt!

1. Henk ...	8. Jacqueline Walsmit	16. Robert Vanek
2. Ajan Capelle	9. Helian Ophorst	17. Dennis Plug
3. Marc Penning	10. Guadalupe Verwaayen	18. Pauline Westerduin
4. Rossano van der Wal	11. Agatha Diemel	19. Suzanne Brooymans
5. Niels Bourgonjen	12. Mirjam Niessen	20. Ferry Bovet
6. Leontien Tels (mentor,
docent Klassieke talen)	13. Maudy Apon	21. Michel Vink
7. Brigitte Breugem	14. Jaap de Ruiter	22. Leila Kester
	15. Jan Willem Davies	

Zoekplaatje Nr. 39

Deze foto is genomen in de hal. Het betreft klas 2A uit 1991-1992. Weten jullie nog wie dit zijn? Stuur de lijst met namen naar de e-mail van de redactie: redactie@socialiter.nl. In nummer 40 zullen we de namen bij de foto plaatsen.

Socialiter

Vivat, Vivat, Societas

L. Spanjaard, 1912

1. So - cia - li - ter con - cor - di - a nos ha - bet et ha - be - bit Do -
2. Po - ë - tae su - mus, mu - si - ci, ri - di - cu - li, auc - to - res Et
3. Pe - ri - tus prae - ses, ad - mi - nis - trant, scri - ba stu - di - o - sus E -
4. Spe - ra - mus nos fe - li - ci - ter con - sta - re so - cie - ta - tem Per

5. nec cru - de - lis mors om - nes a - mi - cos nos de - le - bit Dum
2. ca - ni - mus ex a - ni - mo pu - el - las et a - mo - res Sed
3. gre - gi - ë, cum temp - tet ra - ro a - li - quis bel - lo - sus So -
4. sem - per om - nia tem - po - ra ad mun - di vas - ti - ta - tem Et

9. um - brae va - nae e - ri - mus in Tar - ta - ro in - a - ni!
2. ta - men su - mus ju - ve - nes non ru - des at ur - ba - ni!
3. cia - li - tem ut per - tur - bet: sunt co - na - tus va - ni!
4. si - mus sem - per hi - la - res et a - la - cres et sa - ni!

- Vi - vat, Vi - vat, So - cie - tas Gym - na - si - i Ha - ga - ni!

Colofon

Bestuur:

Stein van Trommel (e.e. 2020)

Praeses

Bart-Jan van Trommel (e.e. 1982)

Vicepraeses

Emma van Gijn (e.e. 2020)

Abactis

Chiraze Louhichi (e.e. 2020)

Quaestor

Elise Stroop (e.e. 2020)

Lid

Rector Gymnasium Haganum

Jan Willem van Poortvliet

Redactie

Stein van Trommel

Emma van Gijn

Chiraze Louhichi

Elise Stroop

Lidmaatschap

Opgeven via de website van Socialiter of
via abactis@socialiter.nl

Contributie: € 15,- per jaar

IBAN: NL32 INGB 0006 8921 67

BIC: INGBNL2A

Ledenadministratie

Emma van Gijn

E-mailadres: abactis@socialiter.nl

Help Socialiter het ledenbestand up-to-date te houden door aanpassingen in contactgegevens zo spoedig mogelijk door te geven. Dit kan via de eerder genoemde e-mailadressen.

U kunt Socialiter machtigen om jaarlijks het lidmaatschap automatisch te laten incasseren. Neem voor vragen contact op met de ledenadministratie.

Digitaal

Webmaster: Stein van Trommel

E-mailadres: webmaster@socialiter.nl

Website: www.socialiter.nl

Fotohoek: <https://socialiter.piwigo.com>

Facebook: <https://www.fb.com/socialiter/>

Socialiter is ook te vinden op LinkedIn en Instagram.

Oplage:

600 exemplaren

Omslagfoto:

De hal

Lay-out

Dona Söhngen (e.e. 1965)

